

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-June 2025 yil
Ma'qullandi: 10- June 2025 yil
Nashr qilindi: 14- June 2025 yil

KEYWORDS

Lider, ijtimoiy faollik, ma'naviy saloyihat, tashabbuskorlik.

Liderlik – bu guruh a'zolarining xatti-harakatlariga ta'sir ko'rsatish, ularni umumiy maqsad sari yo'naltirish va safarbar etish qobiliyatidir. Liderlik boshqaruvning muhim elementi bo'lib, insonlar o'rtasidagi kommunikatsiya, motivatsiya va tashabbuskorlikni o'z ichiga oladi.

LEDIRLIK VA UNING IJTIMOY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Narmetova Yulduzخان Karimovna

Toshkent Davlat tibbiyot universiteti dotsenti

Eshnorov Jasur

Toshkent Davlat tibbiyot universiteti

surdotarjimonlik yo'nalishi 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15663700>

ABSTRACT

Liderlik inson jamiyatining har bir bosqichida muhim ijtimoiy fenomen sifatida namoyon bo'ladi. Har qanday jamoa yoki guruhda biror maqsad sari harakatni tashkil etadigan, boshqalarga yo'l ko'rsatadigan shaxs — lider sifatida ajralib turadi. Ijtimoiy psixologiyada liderlik ijtimoiy o'zaro ta'sir, ijtimoiy boshqaruv va shaxslararo munosabatlar kontekstida o'rganiladi. Yoshlarning jamiyatdagi faolligi, liderligi va yetakchilik salohiyati jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omil hisoblanadi. Maqolada liderlik tushunchasi, yoshlar orasida yetakchilik qobiliyatini shakllantirishda, asosan, jamiyatning ahamiyati shuningdek, tarixiy-ma'naviy merosimizga tayanilgan holda ijtimoiy faollikni rivojlantirishda liderlik qobiliyatining tutgan o'rni haqida ma'lumot berib o'tilgan.

Psixologiyada liderlik turli mezonlarga ko'ra tasnif qilinadi. Ularning eng asosiylari quyidagilar:

Formal lider — lavozim yoki rasmiy vakolat asosida guruh boshlig'i etib tayinlangan shaxs. Masalan, direktor, sardor.

Noformal lider — guruh tomonidan ijtimoiy obro', bilimi yoki shaxsiy sifatlari asosida tan olingan shaxs. U rasmiy rahbar bo'lmasa-da, jamoa fikrini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Avtoritar liderlik — qat'iy nazorat va buyruq asosida boshqarish. Bunda tashabbus faqat lider qo'lida bo'ladi, boshqalar fikri inobatga olinmaydi.

Demokratik liderlik — guruh fikrini hisobga olib, qarorlarni jamoaviy qabul qilishga intiladi. Kooperatsiya va ochiq muloqotga asoslangan.

Liberal (lozim darajada aralashmaydigan) liderlik — guruh a'zolariga erkinlik beriladi, lider faqat umumiy yo'nalishni belgilab beradi.

Bu turdagi liderlar o'zining jozibadorligi, g'oyasi yoki kuchli shaxsiyati bilan boshqalarga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Karizmatik liderlar ko'pincha ijtimoiy harakatlar yoki tarixiy burilishlarda muhim rol o'ynaydi.

Liderning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari

Har qanday samarali lider quyidagi psixologik fazilatlarga ega bo'lishi lozim:

Kommunikativlik — odamlar bilan oson muloqotga kirisha olish, ularni tushunish va fikrini yetkazish.

Emotsional barqarorlik — stress va muammolar oldida o'zini yo'qotmaslik.

Mas'uliyat — qarorlar qabul qilish va ularning natijalarini anglash.

Empatiya — boshqalar his-tuyg'ularini anglay olish, ularga ruhiy yaqinlikni sezish.

Tashabbuskorlik — yangi fikr va g'oyalarni ilgari surish, harakatga boshlovchi bo'lish.

Bundan tashqari, liderning xarakteri, intellektual darajasi, harakatchanligi, motivatsion holati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ular orqali lider guruhga ta'sir ko'rsatadi, muhitni shakllantiradi va ijtimoiy rollarni taqsimlaydi.

Yoshlar jamiyatning eng faol va dinamik qatlami hisoblanadi. Ularning ijtimoiy faolligi jamiyatda ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirish, muammolarni hal qilish va innovatsion yondashuvlarni joriy etishda muhim ahamiyatga ega. Liderlik ko'nikmalari yoshlarni ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishga undash, tashabbuskorlikni rivojlantirish va jamoatchilik ishlarida yetakchi rol o'ynashga yordam beradi.

Liderlik ko'nikmalari yoshlarga o'z g'oyalarni ilgari surish va ijtimoiy loyihalarni boshlash uchun ishonch beradi. Masalan, yoshlar mahalliy muammolarni hal qilish uchun tashabbus guruhlarini tuzishi mumkin. Bugungi kunda jamiyatning har bir sohasida yangilanish va rivojlanish kuzatilmoqda. Mamlakatda faol, zamonaviy fikrlovchi, mas'uliyatli kadrlarni tayyorlash orqali jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlat rahbarining ta'lim, tarbiya, yoshlarga oid nutq va asarlarida yosh avlodning intellektual salohiyati, yetakchilik qobiliyati, vatanparvarligi va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlash g'oyalari asosiy o'rin tutadi. Mazkur yondashuvlar o'z ildizini Sharq mutafakkirlarining merosidan ham oladi. Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy kabi ulug'allomalar o'z asarlarida insonning aql-zakovat, axloq, ijtimoiy ong va bilim orqali kamol topishini alohida ta'kidlaydilar. Forobiy "Fozil odamlar shahri" asarida jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida bilimdon, ongli va yetakchi shaxsni ko'rsatgan. Bu jarayonlarda eng faol qatlam sifatida yoshlar alohida o'rin egallaydi. Har qanday jamiyatning taraqqiyoti, avvalo yosh avlodning salohiyatiga, bilimiga va tashabbuskorligiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish va ularni jamiyat hayotiga faol jalb etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ijtimoiy faollik –ijtimoiy subyektlar (jamiyat, tabaqa, guruh va shaxslar)ning ijtimoiy-siyosiy jarayonlardagi ishtirokining, mehnat hamda madaniy-ma'rifiy faoliyatining kuchayishi, qonunda belgilab qo'yilgan huquq va burchlarini to'liq amalga oshirishga intilishi. Ijtimoiy faollik shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishi va xulq-atvorini ongli ravishda boshqarishining asosiy sharti hisoblanadi.

Bugungi globallashuv davrida jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bu — faol, tashabbuskor va liderlik salohiyatiga ega yosh avlodni tarbiyalashdir. Liderlik — bu nafaqat boshqalarni boshqarish qobiliyati, balki mas'uliyat, tashabbus, mustaqil fikrlash va jamoa bilan ishlash madaniyatini ham o'z ichiga olgan murakkab ijtimoiy jarayondir. Bu borada badiiy asarlar va madaniy-ma'rifiy tadbirlarning tutgan o'rni beqiyosdir. Avvalo, badiiy asarlar inson qalbiga ta'sir o'tkazish kuchiga ega bo'lgan eng samarali tarbiya vositalaridan biridir. Ularda tasvirlangan ijobiy qahramonlar, ularning hayot yo'li, kurashi va g'oyalari yosh avlodni ruhlantiradi, ularni ezgulik, vatanparvarlik, jasorat va liderlik sari yetaklaydi. Masalan,

Abdulla Qodiriy, Said Ahmad, Pirmqul Qodirov kabi yozuvchilarning asarlarida tasvirlangan obrazlar orqali yoshlar o'zlarida irodalilik, adolatparvarlik va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradilar. Shu orqali ular jamiyatda o'z o'rnini topishga, boshqalarga namuna bo'lishga intilishadi. Bundan tashqari, madaniy-ma'rifiy tadbirlar — konsertlar, teatr tomoshalari, kitobxonlik bellashuvlari, ijodiy uchrashuvlar, ma'naviyat soatlari kabi faoliyatlar yoshlarning dunyoqarashini kengaytiradi, ularda ijtimoiy faollik va tashabbuskorlik fazilatlarini shakllantiradi. Ayniqsa, teatr sahnasida namoyish etilayotgan ijtimoiy hayotdagi muammolar va ularning yechimlari yoshlarni fikrlashga, muammoga nisbatan faol pozitsiyada bo'lishga undaydi. Madaniy tadbirlarda faol ishtirok etgan yoshlar ommaviy chiqishlar qilishni, jamoa oldida o'z fikrini aniq ifoda etishni, boshqalarning fikrini tinglab, ularga hurmat bilan yondashishni o'rganadilar. Bu esa har qanday liderda bo'lishi kerak bo'lgan asosiy fazilatlardan biridir. Shuningdek, bunday tadbirlar orqali yoshlar o'z milliy madaniyati, an'analari va tarixini chuqurroq o'rganadi, bu esa ularda vatanparvarlik tuyg'usini oshiradi. Vatanparvar, madaniyatga hurmat bilan qaraydigan, ma'rifatli yosh esa — bu chinakam liderdir.

Yoshlarda liderlik xususiyatlarini o'rganish va rivojlantirish inson hayotining dastlabki bosqichlaridanoq shakllana boshlaydi. Jumladan, oilaviy muhit, ota-onalik uslublari, bog'cha, maktab va boshqa ta'sir etuvchi omillar har bir shaxsning liderlik tajribasini rivojlanishiga ularning yetakchilik qobiliyatining shakllanishiga muhim hissa qo'shadi. Lider qanday xususiyatlarga ega bo'lishi kerak?

a) mas'uliyatli va qiyin qarorlarni qabul qilish qobiliyati, ular uchun tegishli javobgarlikni o'z zimmasiga olish istagi;

b) shaxsiy manfaatlar uchun emas, balki odamlarning umumiy manfaatlari haqida qayg'urish;

c) odamlarni butunlay ixtiyoriy asosda boshqarish qobiliyati; d) tabiiy ta'sir kuchiga ega bo'lish;

e) guruh tomonidan yetakchiga bo'lgan ishonch va kuchli hokimiyat mavjudligi;

f) xatolarni tan olish qobiliyati va mag'lubiyat uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olish, bundan shaxsiy xatolarni qidirish.

Lider shaxsiy hayotda yoki jamoada yetakchi bo'libgina qolmay o'z ustida ishlash orqali jamiyatda ham o'z ijtimoiy faolligini oshirib boradi. Bundan tashqari o'zi yetakchilik qilayotgan jamoa a'zolarini ham kuchli va zaif tomonlarini anglagan holda ularga o'zining maslahatlarini beradi.

Ilgari surilgan 5 muhim tashabbus yoshlar tarbiyasida yangi bosqichni boshlab berdi. San'at va madaniyat, sport, axborot texnologiyalari, kitobxonlik, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash yo'nalishlarining har biri yosh avlodda liderlik, tashabbuskorlik va ijtimoiy faollikni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, axborot texnologiyalari va sport sohasidagi tashabbuslar yoshlar orasida raqobatbardoshlik, murosasizlik va qat'iyatlilik kabi liderlik sifati shakllanishiga zamin yaratmoqda. Bundan ko'rinib turibdiki, ijtimoiy faollikni oshirishda liderlik qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda liderlik ko'nikmalarining shakllanishi muhim omil hisoblanadi. Liderlik fazilatlariga ega bo'lgan yoshlar jamiyatda faol ishtirok etadi, tashabbus ko'rsatadi va o'z tengdoshlariga ijobiy namuna bo'la oladi. Bu esa mamlakat taraqqiyoti va barqaror rivojlanishining asosiy

omillaridan biridir. Shunday ekan, yosh avlodda liderlik salohiyatini rivojlantirish –ularning ijtimoiy faolligini oshirishning muhim sharti sifatida doimiy e'tiborda bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nuraliyeva K. I. PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF FORMATION OF CREATIVE POWER OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS // Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. -2021.
2. Kreativ salohiyat tushunchasi bo'yicha olimlar qarashlari
3. Ways to Develop the Creative Power of Primary School Students
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yangi O'zbekiston –ma'naviy yuksalish sari" nutqi. –Toshkent, 2021.
5. Alimardonovna, A. G., & Karimovna, N. Y. (2025). RAHBARLAR VA MENEJERLAR TOMONIDAN BOSHQARUV FAOLIYATIDA QO'LLANILADIGAN BOSHQARUV USLUBLARINI BAHOLOVCHI SAYTNING AFZALLIKLARI. Central Asian Journal of Academic Research, 3(4), 26-33.
6. Нарметова, Ю. (2016). Tibbiyot muassasalarida faoliyat yurituvchi psixologik kadrlar tayyorlash muammolari. Ilmiy axborotnoma.
7. Karimovna, N. Y. (2024). O'SMIRLARNING IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA OILANING ROLI. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 5(42), 227-231.
8. Karimovna, N. Y. (2024). OILADA O'SMIR BOLALAR IJODIY TAFAKKURI SHAKLLANISHINING GENDER XUSUSIYATLARI. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY, 2(20), 8-11.
9. Narmetova, Y. K., Abdumutalibova, M. M., Mirzayeva, A. M., Maxsudov, V. G., & Turgunova, G. T. (2023). OILALARDA NEVROTİK XOLATLARNI PROFILAKTIKASI. Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(12 Part 3), 42-46.
10. Karimovna, N. Y. (2023). COGNITIVE DISORDERS. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 12, 126-131.